Yağış yağdı, çöllər yaşıl ot oldu,
Qan-qadalar qopub göyə sovruldu,
Gözsüz qalmış qanlı gözlər duruldu,
Odər gəldi, hamı ona sarıldı,
Ölüm deyil, köçdür böyük qırğınlar.

-Tanrı mənə belə dedi görüşdə,
Dedi, daha əl götürün döyüşdən,
Əkin, biçin, yaxşı olun hər işdə,
Ölüm deyil, köçdür böyük qırğınlar.

Mindiyarın öz başrağı, öz adı,
Parsdiyarın yaxşı eli, elatı,
Böyük tanrı bizi belə yaradıb,
Ölüm deyil, köçdür böyük qırğınlar.

Bundan sonra gəlin, birgə yaşayaq,
Ağır yükü, günü birgə daşıyaq,
Yeni günü hamı birgə başlayaq,
Ölüm deyil, köçdür böyük qırğınlar.

***

Yağış yağdı, şimşək çaxdı, yaz oldu,
Yeri silib varlandıran yağışdır.
Tarlaları, çölü, düzü göyərtdi,
Yeri silib varlandıran yağışdır.

Göy vergisi yerə qardır, yağışdır,
Dolanışda yağış yeni doğuşdur,
Yağış Alpis pisdikliyə qarğışdır,
Yeri silib varlandıran yağışdır.

Çıxın daha, çəkinməyin, çiçəklər,
Buludları minin, gəlin, küləklər,
Süd iyinə qoy bələnsin bələklər,
Yeri silib varlandıran yağışdır.

IX Bölmə XXV QAPI

Birinci qardaş söyləncisi

Oğulların bir-bir adın çəkərək,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək,
Ağı desən ağrıların toxdayar,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

Bu ayrılıq uzanaraq dağ oldu,
Yavaş-yavaş ağlamalar lağ oldu,
Gəzib dedi, “oğullarım yox oldu”,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

-Siz üz tutub hayanlara getdiniz,
Bəlkə küsüb bizdən acıq etdiniz,
Kimisəsizlik qucağında itdiniz,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

Ağ günləriz qaralıbdır olmaya,
Al yanağız saralıbdır olmaya,
Bəbəkləriz daralıbdır olmaya,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.
-Ana könlüm uçar-uçar quş olub,
Ağlamaqdan ağ balışım yaş olub,
Dönün, gəlin anaz başda-baş olub,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

Özünüzü siz qoruyun Alpisdən,
Gəlir tez-tez, əl çəkməyir o bizdən,
O, Daryaşa çox oxşayır üz-gözdən.
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

Bacı doğdum sizə, öldü, qalmadı,
Uçdu getdi, bir yaşı da olmadı,
Küsdü getdi burda yuva salmadı,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

Ölməyəydim, toyunuzu görəydim,
Hər balamdan bir bala da dərəydim,
Bal balama nənə borcu verəydim,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

Döş yırtırdı, saç yolurdu bir ana,
İstəyirdi at səyirtsin dörd yana,
Baş çəkərək dağa-daşa, ormana,
Dörd oğlunu tapıb dönsün Turana,
Çatsın Sayan, Alan, Çatan, Qaplana,
Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

İyləyirdi pal-paltarı, köynəyi,
Çağırırdı yardımına küləyi,
Ayrılıqdan titrəyirdi ürəyi,

Ağı deyib ağlayırdı Elçiçək.

***

Biri dedi, onu dağda görmüşəm,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan,
Biri dedi, şələ bığda görmüşəm,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Deyilənlər sarsıdırdı ananı,
Yuxularda görməkdəydi Qaplanı,
İzləyirdi ondan qaçan Alanı,
Çağırırdı sayan ilə Çatanı,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Yalan deyən, nağıl deyən çox idi,
Deyilənə görə onlar sağ idi,
Yer – yurdunu göstərənlər yox idi,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Atlı getdi dallarınca beş kərə,
Neçə atlı səpələndi çöllərə,
Baş çəkdilər doğma, özgə ellərə,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Yola düşdü gizli getdi Eldəbir,
Yelçəkəni gəzdi kənd kənd birbəbir,
Görən qırx il bu ayrılıq nədəndir,
O yoxladı yurdu eli birbəbir,
Onu başa düşən vardı təkdə bir,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Bir qız gördü qırçın yaxa qız donu,
Dedi:-Qardaş, tanıyıram mən onu
Sənin, dedi, yeddi kökün –Turq, Tanı,
Damarında axır Turqla Tunq qanı,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Qal burada mənə yaxın qonaq ol,
Gedək mənlə toya, mənlə ayaq ol
Qorxma məndən bir az diri, qoçaq ol,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Gecə qaldı qıza qonaq Eldəbir,
Gördü gecə yarı olcaq qız itir,
Kənddə yoxdur bir hənirti səs- səmir

Ancaq lap-lap uzaqlardan arabir,
Azca, güclə eşitdilən səs gəlir,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.
Gəldi gördü çalhaçaldı toy düyün,
Qız oturub bir kişiylə qolboyun,
Dörd yanında mələşmədə qoç, qoyun,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

Bunu görüb o sarsıldı, saraldı,
Geri döndü, qaranlığa yan aldı,
Gördü qızı qucaqlayan ər deyir:
-Əlimizdə qızıl vardır "Eldəbir",
Apararıq, satıb qızıl eylərik,
Nə söz desən çıxa bilər ağızdan.

***

Dan yerində gəlib yatdı Eldəbir,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.
O düşmüşdü bir çıxılmaz quyuya,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.

Qız gələndə ondan bərk-bərk yapışdı,
Qız başına gələnləri danışdı,
Dedi:- Sənin üzün mənə tanışdır,
Mənim adım bil ki, üzdə Ağuşdur,
Nə yaxşı ki, mən səninlə tapışdım,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.

Mən oxunmaz, mən açılmaz yazıyam,
Mən Nileldə böyük varlı qızıyam,
Ancaq burda oğurlanmış quzuyam,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.

Oğurlayıb məni oğru beş aydır,
Oğru mənə nə sevgili, nə yardır,
Mən nişanlı, oğrularsa subaydır,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.

Oğru məni aparacaq satacaq,
Təzə şənlik toy-düyünə batacaq,
Gəlin edib məni toya qatacaq,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.

Mənə yardım etsən sənə qul ollam,
Qurtar məni, sənə gözəl qız allam,

Burdan qaçsam nişanlıma qız qallam,
Özü aşıb yıxılanlar ağlamaz.

***

Eldəbirsə susdu, çox çox düşündü,
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.
Dedi:- Ağuş, nə istəsən elərəm,
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.

Ağuş dedi: Andım başa çatacaq,
Oğru məni qullarına qatacaq,
Misirelə aparacaq, satacaq,
Səsim, sözüm, andım, sevgim batacaq,
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.

Mən açaram gecə səni qandaldan,
Sən qaçarsan satılarkən satalda,
Nileldədir, sarayımız – Ağyalda,
Şərif xanı soruşarsan satalda,
De, satdılar Ağuş qızı qul halda.
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.

Ağ mərmərdim, saralmışam solmuşam,
Qaralmışam, qara mərmər olmuşam,
Acığımdan saçlarımı yolmuşam,
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.

Mən də sənə yardım ollam el boyu,
Mən taparam axtardığın Turqtayı,
Toy etdirəm sənə ona dolayı,
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.

Eldəbirsə inanaraq Ağuşa,
Söz verdi ki, bu işdən bərk yapışar,
Bu yolla da dörd qardaşlar tapışar,
Gözəl olur düzə bənzər yalanlar.

***

Gün çıxarkən gəldi atlı oğrular,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır,
Tutuqları at döşünə saldılar,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.

Öncə yeyib, yeyib-içib doydular,
Öncə yazıq Eldəbiri döydülər,
Döyə-döyə yaman günə qoydular,

Onu, qızı baha tutuq saydılar,
Hey vurdular, kəndə hay-küy saldılar
Geyimini, var-yoxunu soydular
Tutuq oldun günün, üzün qaradır,

Gün altında qum çölündən ötdülər
Ağ dəvələr axşamacan yortdular
At, eşşəyi dalarınca dartdılar,
Gecələri gündüzlərə qatdılar,
Iki gunə satal yerə çatdılar,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır,

Biri gəldi Eldəbiri dindirdi,
Dəyərini lap aşağı endərdi,
Alıb onu daş işinə göndərdi,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.

İplərinin düyünləri boş idi,
Ağuş qızın qara gözü yaş idi,
Tutuqçunun qançıl könlü daş idi,
Eldəbirin ayaqları şiş idi,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.

Sildi Ağuş gözlərinin yaşını,
Sonra dikdi aşağıya başını,
O qıcıtdı tutuqçuya dişini,
Eldəbirə qoşdu könül quşunu,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.
Eldəbirsə gördü bütün bunları,
Ağuş qızın üzü gözü saraldı,
Qarşıdaydı Misir, Nilel diyarı,
Ağ gədiyə yollar başı yuxarı,
Gərək vurub aşıraydı çaparı,
Gərək atla dırmaşaydı yolları,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.

Çapar aşdı at kükrədi quş oldu,
Qum çaparın gözlərinə sovruldu,
O bağırdı, bir az qaçdı yolları,
Qum çölləri sanki yer yer yarıldı,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.

Ağ gədikdən enməkdə idi Şərif xan,
Acıqlı idi itib-batan qızından,
Tutuq görcək at üstündə çapağan,

Eldəbiri göndərmişdi yaradan,
Sanki göylər atlısıydı bu oğlan,
Dedi:- Oğul, haralısan, haradan,
Tutuq oldun günün, üzün qaradır.

***

“Ağuş” deyib sorağ verdi Eldəbir,
Ata hər gün yarı candır qızı üçün.
Hər bir şeyi o danışdı ataya,
Ata hər gün yarı candır qızıyçün.

Xan biləndə qızı qul tək satılır,
Oxa dönüb o yay kimi dartılır,
Eldəbirlə irəliyə atılır,
Ata hər gün yarı candır qızıyçün.

Yaraqlandı qılınc ilə iki ər,
Qaçır çoxu, aşır, ucur çöl - çəpər,
Sarsılırlar gələnləri görənlər,
Ata hər gün yarı candır qızıyçün.

Satal döndü qan gölünə, qızardı,
Qız oğrusu qansız qaldı, sozardı,
Ağ buludlar göy üzündə bozardı,
Ata hər gün yarı candır qızıyçün.

“Ata” deyib Ağuş aşdı bayıldı,
Qılınc səsi hər bir yana yayıldı,
Oğrulardan satal yer-yer yuyuldu,
Ağuş bir də öz evində ayıldı,
Ər Eldəbir burda igid sayıldı,
Ata hər gün yarı candır qızıyçün.

Ağ gədikdə evlər döndü bayrama,
Sevinc quşu qondu sanki hər dama,
Paypuş verdi Şərif çox-çox adama,
Ata hər gün yarı candır qızıyçün.

***

Sorağ aldı dörd qardaşı Eldəbir,
Bayram olar itən bunca tapılsa.
O danışdı dörd qardaşın işindən,
Bayram olar itən bunca tapılsa.

Şərif dedi:- Mindiyardan biri var,
Onu igid bilər burda adamlar,

Nağıl olub burda Minel, Mindiyar,
Bayram olar itən bunca tapılsa.

Şah qızını verib ona öyünclə,
Qız da gedib balıqçıya sevinclə,
Oğlan igid üzgüçüdür, qız incə,
Bayram olar itən bunca tapılsa.

Adı Çatan, özü igid bir oğlan,
Bu Nileldə sevilibdir o yaman,
Qızı sel-su caynağından qopardan,
Bayram olar itən bunca tapılsa.

Eldəbirin səsi tutur hər yanı,
Deyir:- Mənə göstəriniz Çatanı,
Danışırlar ona bir-bir olanı,
Bayram olar itən bunca tapılsa.
O söyləyir:- qoy var olsun eliniz,
Çatan mənim qardaşımdır, biliniz,
Nə gözəldir adamlığız, diliniz,
Bayram olar itən bunca tapılsa.

Ağuş deyir: Mən Sarayla tanışam,
O ulduzdur, ulduzlar tək sayrışar,
Eldəbirlə Çatan bu gün tapışar,
Bayram olar itən bunca tapılsa.

***

Görüşdülər Çatan ilə Eldəbir
Şah olanda sanki daş da dəyişir,
Eldəbiri tanımadı Çatan şah,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir,
Düşüncə də, üz də, baş da dəyişir.

O şah idi, qızıldandı toqqası,
Duru daşdan burun, qulaq sırğası,
Parlayırdı iri al daş cıqqası,
Sallanırdı dizə kimi çuxası,
Yanındaydı gözəl-köyçək Sarası,
Parlaq geyim içindəydi arxası,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir
Düşüncə də, üz də baş da dəyişir.

Dedi: - Çatan, Eldəbirəm, minelli,
Sənin ilə bir yurddanam, bir dilli,

Gəldim səni axtarmağa könüllü,
Sizdən sonra ana qalıb tək əlli,
Elçiçəyin boynu, beli bükülü,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir,
Düşüncə də, üz də, baş da dəyişir.

Çatan baxdı, dedi:- Qoçaq Eldəbir,
Bu əyin-baş nədir qardaş,gün nədir,
Dəmirqızın qardaşısan bunu bil,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir,
Düşüncə də, üz də, baş da dəyişir.
Onlar birdən qucaqlaşdı, öpüşdü,
Çatan ona olanları danışdı,
Anasını, atasını soruşdu,
Toya döndü başev, ara qarışdı,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir,
Düşüncə də, üz də baş da dəyişir.

Eldəbir də olanları danışdı,
Ölənləri, qalanları danışdı,
Alpis deyən yalanları danışdı,
Mineldə lov salanları danışdı,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir,
Düşüncə də, üz də, ba da dəyişir.

Çatan dedi:- Mən yurduma gələrəm,
Anam üçün on yol, yüz yol ölərəm,
Uğurumu mən anamdan bilərəm,
Mən atama böyük şahlıq dilərəm,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir,
Düşüncə də, üz də, başda dəyişir.

Bu görüşlə çox sevindi Nileli,
Nil elliylə bağlaş oldu Minelli,
Ağuş, Sara yaxın oldu, sevimli,
Ikisi də gözəl, parlaq geyimli,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir.
Düşüncə də, üz də, baş da dəyişir.

Sorağ aldı Alpis bu toy-düyündən,
Öc alaram, dedi bu kal kəbindən,
Nil çayını daşdıraram dərindən,
Fironları oynadaram yerindən,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir.
Düşüncə də, üz də, baş da dəyişir.

Özüm ollam burda böyük başbaşı,
Oturdaram burda yersiz Daryaşı,
Şah olarıq ikimiz də yanaşı,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir.
Düşüncə də, üz də, baş da dəyişir.
Çevrilərəm şaxta, yanğın, dumana
Mən baxmaram hər yaxşıya, yamana,
Mindiyarı səpələrəm dörd yana,
Şah olanda göz də, qaş da dəyişir.
Düşüncə də, üz də, başda dəyişir.

***

“Çatan” deyib ata ana sevindi,
Çox gücünü Tanrı verib anaya.
Dedi: - gedim gəlinimlə görüşüm,
Çox gücünü Tanrı verib anaya.

Tunqər Alpan öz oğluyla öyündü,
Dağ ürəyi çırpım-çırpım döyündü,
Qoca ata uşaq kimi sevindi,
Çox gücünü Tanrı verib anaya.

Elçiçəyi qucaqladı,ağladı,
Ayrılıqlar dib daşından laxladı,
Eldəbiri bir də, beş də yoxladı,
Sonra ata çəkisini saxladı,
“Alpis” dedi, o qancili dağladı,
Çox gücünü Tanrı verib anaya.

İkinci qardaş söyləncі

Tunqər Alpan Eldəbiri soruşdu,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.
İstəyirdi ona yeni ad verə,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

Dedilər ki,o bir aydır yox olub,
Ola bilsin yeni yola yol alıb,
Deyən o da kövrəkləşib, qocalıb,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

Eldəbir də bal uğuru dadmışdı,
Bunun üçün iş gücünü atmışdı,
O on günə Təbətelə çatmışdı,
Qardaşların son yolunu tutmuşdu,

Gecəsini gündüzünə qatmışdı,
Elçiçəyə iç yanğısı artmışdı,
Yorularaq daşlar içrə yatmışdı,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

Yuxusunda anasını görürdü,
Ana ona yenə öyüd verirdi,
Bulud ana güllərdən şeh dərirdi,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

Deyirdi ki, oğul, bu yol uzaqdır,
Bundan sonra yollar dardır, yasaqdır,
Getmə, yollar burda qardır, buzlaqdır,
Təkcə Sayan, Tantan burda qonaqdır,
Burda qızıl, gümüş qalaq-qalaqdır,
Burda çox şey tanrılaşmış uşaqdır,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

O diksinib ayılarkən yuxudan,
Gördü ona durub baxır bir oğlan,
Ona deyir:- Sən gəlibsən haradan,
Mənim adım Buzbulaqdır nə vaxtdan,
Bu dağların adı qalıb Tantansan
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

-Mənim adım Eldəbirdir, Eldəbir,
Dedi:- qardaş mən gəzirəm bir ildir,
Tapacağam mən onları birbəbir,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

-Qardaşların adı nədir söylə sən,
-Sayan, Alan, Qaplandırlar, bir də mən,
-Olmaya sən, Mindiyardan gəlmisən,
Sayan burda baş başıdır biləsən,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.

***

Elə bu an göründülər ovçular,
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.
Sayan başda, Tantan onun yanında,
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.
Bir birini tanıdılar, güldülər,
Öpüşməkçün lap-lap yaxın gəldilər,
Kövrələrək göz yaşların sildilər,
Ata, ana eldən sorağ bildilər,
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.

Sayan dedi:- Sağdır anam Elçiçək,
Gedim düşüm ayağına mən gərək,
Gecələri o yuxuma girərək,
Öyüd verir mənə anam bir ətək
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.

-Çox nəzilib ürəyinin bağları,
Oğul deyir, bala deyir, ağlayır,
Hər il sizə bayram payı saxlayır,
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.

Bu an qaplan səsi gəldi uzaqdan,
O Sayanı izləyirdi bayaqdan,
Sayan tutdu iki əlli yaraqdan,
Tantan bərk-bərk yapışmışdı tutaqdan,
Atlar qorxub düşmüşdülər ayaqdan,
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.

Sayan dedi:- o Alpisdir, veyllənir,
Toyuq kimi orda-burda küllənir,
Hərdən birdən sel-su kimi sellənir,
Qasırğalı çovğun olub yellənir,
Tanrı bizə hər şey verir verəndə.

***

İrəliyə cumdu birdən Eldəbir,
Olacağın qabağında dik dayan.
Sıyrılaraq parıldadı qılıncı,
Olacağın qabağında dik dayan.

Sıçrayaraq irəliyə yüyürdü,
Toz-torpağı yolda göyə sovurdu,
O qaplanı izləyərək qovurdu,
Hər uğuru dəyərləndir, bacarsan.
At çapırdı qaplan üstə Sayan da,
Yaraqlılar qovur onu hər yandan,
Bunu görüb dəyişildi qaplan da,
Külək oldu, o uladı yalandan,
Olacağın qabağında dik dayan.

Külək oldu, şaxta oldu, sel oldu,
Hərdən dönüb uğuldayan yel oldu,
Sonra göyə sovrularaq kül oldu,
Çaylar, göllər, göy axmazlar lil oldu,
Ağacların budaqları qıl oldu,

Olacağın qabağında dik dayan.

Birdən dindi lap ucadan Buzbulaq,
Dedi, sonda o bir yumaq olacaq,
Tanrı onu pis günlərə salacaq,
Olacağın qabağında dik dayan.

Bulaq ollam, yaraqlılar su içər,
Sərinləyər iş üstündə çölçülər,
Dəyişilər Alpis qoyan ölçülər,
Hər şey, hər iş yaxşılıqla seçilər,
Olacağın qabağında dik dayan.

***

Alpis qaçdı Tanrı bulaq dinəndə,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.
Acıq gəlir o pisdikli Alpisə,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.

Yaraqlılar su içdilər bulaqdan,
Qovrularaq Alpis baxdı uzaqdan,
Gözəl Tantan əl götürüb yaraqdan,
Buzbulaqla əylənirdi bayaqdan,
Olanları soruşurdu qonaqdan,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.

Elçiçəkdən danışırdı Eldəbir,
Tantan gülüb ağlayırdı hərdən bir,
Gah qaynana, gah qaynata söyləyir,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.
Təbətelə qırıx gün qonaq qaldı o,
Çox öyüncül, çox sevincək oldu o,
Çoxlarından qızıl bağış aldı o,
Elçiçəkdən, Mineldən söz saldı o,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.

Sorağ aldı Alpis bu toy düyündən,
Öc alaram dedi bu kal kəbindən,
Təbəteli silkələrəm dərindən,
Mən Sayanı oynadaram yerindən,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.

Özüm ollam burda böyük başbaşı,
Oturdaram burda yersiz Daryaşı,
Şah olarıq hər ikimiz yanaşı,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.

Çevrilərəm şaxta, yanğın, dumana,
Mən baxmaram hər yaxşıya, yamana,
Mindiyarı səpələrəm dörd yana,
Yaxşılıq et, yaxşı yarım Tanrıdır.

***

Nə gözəlsən, sərt sayaqsan Təbətel,
Gözəllər də incə olur, sərt olur,
Incə gülün çiçəkləri titrəkdir,
Gözəllər də incə olur, sərt olur.

Qar saxlayır zirvəsində dağların,
İldə üç yol bəzəklənir bağların,
Gözəl olur sənin yay qış çağların,
Gözəllər də incə olur, sərt olur.

Şahlıq edir burda daşlar, qayalar,
Yüzdür, mindir güllərdəki boyalar,
Duyğuludur burda qızlar, analar,
Gözəllər də incə olur, sərt olur.

Dağ çayların ürəklərə axırmış,
Yağışların od sevgiyə yağırmış,
Qar zirvələr Mindiyara baxırmış,
Elin-oban buludları sağırmış,
Gözəllər də incə olur, sərt olur

Dayanışı, hündür damı, zirvəsi,
Qara bulud gözlərinin sürməsi,
Dağ çayları hörüyünün hörməsi,
Gözəllər də incə olur, sərt olur.

***

Bunu bilcək ana, ata srvindi,
Öz gücünü Tanrı verib ataya,
Dedi, gedim, gəlinimlə görüşüm,
Öz gücündən Tanrı verib ataya.

Tunq Ər Alpan Sayan ilə öyündü,
Dağ ürəyi çırpım-çırpım döyünd.
Qoca ata uşaq kimi sevindi,
Öz gücündən Tanrı verib ataya.

Elçiçəyi qucaqladı, ağladı,
Ayrılıqlar dib daşından laxladı,
Eldəbiri bir də, üç də yoxladı,

Sonra ata çəkisini saxladı,
“Alpis” dedi, dildə onu dağladı,
Öz gücündən Tanrı verib ataya.

Üçüncü qardaş söyləncі

Üç Ay keçdi, yoxa çıxdı Eldəbir,
İş götürdün sona çatdır işini.
Atı çapdı getdi uzaq Batıya,
Iş götürdün sona çatdır işini.

Balasqeldə kəsdi Alpis yolunu,
O yağdırdı üzərinə dolunu,
Qamarladı ağ atının yalını,
-Kəsəcəyəm, dedi,- iki qolunu,
İş götürdün sona çatdır işini.
Öldürmüşəm mən alt yerdə Qaplanı,
Qızçiçək də onun üstə qalanıb,
Bu dolanış mənlə gün gün dolanır,
Göndərərəm sənə pisi, yamanı,
Dərinizə dolduraram samanı,
İş götürdün sona çatdır işini.

Eldəbiri bürüyərkən qaranlıq,
Dedi:- Nədir bu qancıllıq, bu acıq,
Tanrısansa yoxdan sıçra üzə çıx,
Döyüşərik qılınc ilə biz acıq,
Yoxsa nədir bu qaçarlıq, qırıqlıq,
İş götürdün sona çatdır işini.

Alpis ona çovğun, şaxta püflədi,
Yel Ağ atı dağa daşa hellədi,
O şaxtadan o istidən ləhlədi,
İş götürdün sona çatdır işini.

Eldəbiri şaxta, çovğun dondurdu,
Alov çıxdı birdən onu yandırdı,
Kimsə gəldi bu alovu söndürdü,
İş götürdün sona çatdır işini.

Ana idi, Eldəbirin anası,
Ana əli duydu onun balası,
Əli onun pambıq bulud cunası,
İş götürdün sona çatdır işini.

Ana dedi:- Ağ buludam, şəhəm mən,
Yara alıb mənim balam köksündən,
Dedi oğlum, yıxılıbsan yenə sən,
Ağ buluda bürün, iç gül şehindən,
Sağalarsan, ucalarsan yenidən,
İş götürdün sona çatdır işini.

Bulud gəldi, yavaş yavaş süründü,
Pambıq kimi Eldəbirə büründü,
Bir cüt isti göz yaşları göründü,
Bunu gördü Alpis, lapdan ərindi,
Qıvrılaraq öz üzünə dirəndi,
İş götürdün sona çatdır işini.

***

Ayılarkən gördü təkdir Eldəbir,
Saxla, oxşa yarı tanrı ananı,
Göydə bulud, yerdə şeh də yox idi,
Saxla, oxşa yarı tanrı ananı.

“Ana” dedi, o sıçradı ayağa,
Göz gəzirdi o yaxına, uzağa,
Qaçdı ora bura düşüdü sorağa,
Çəkilmişdi ana göyə, oylağa,
Saxla, oxşa yarı tanrı ananı.

Ana bir cüt göz yaşına dönmüşdü,
Şaxtalıqlar od alovlar sönmüşdü,
Gül çiçəklər dikəlmişdi çönmüşdü,
Saxla, oxşa yarı tanrı ananı.

Gedə gedə axtarırdı hər yanı,
Axtarırdı ölkə ölkə Alanı,
Alan qardaş ölməyibsə bəs hanı,
O Alpisə oxşadırdı qabanı,
Yola çökən sisi çəni, dumanı,
Ölməyibsə Alan qardaş bəs hanı,
Saxla, oxşa yarı tanrı ananı.

Gəlib çatdı geniş qanlı bir düzə,
Gördü düzdə parçalanıb yüz yüzə,
İki toplum vuruşurdu üz üzə,
Yaralılar bənzər qanlı dənizə,
Qıvrılaraq onlar dönüb ilbizə,
Saxla, oxşa yarı tanrı ananı.

***

O, soruşdu:- kimdir burda vuruşan,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.
Gördü öndə haray çəkən Alandır,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.
Qılınc çəkib o da girdi savaşa,
Vura-vura, yıxa-yıxa bir başa,
Gəlib çatdı o döyüşkən qardaşa,
Alan baxdı, dedi:- kimsən savaşan,
Dedi:- mənəm girişmişəm vuruşa,
Səni gəzən yer üzünü dolaşan,
Eldəbirəm, kəsi gəldim qardaşa,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

Eldəbiri tanımadı o öncə,
Dedi:- Döyüş ola bilməz əyləncə,
Sən döyüşü döndərirsən gülüncə,
Dur qıraqda, məni salma gilincə,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

Solda vuruş- dedi:- sol yan çökməsin,
Onlar bizim sıraları sökməsin,
Onlar burda öc göyərdib əkməsin,
Bir ölkəyə iki çəpər çəkməsin,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

Eldəbirin vurumları ağırdı,
Qılınc çəkdi, qancıl üstə bağırdı,
O hamını ön sıraya çağırdı,
Üzərinə oxla bizuc yağırdı,
Alan ona hərdən dönüb baxırdı,
Ona qarşı onda inam doğurdu,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

Üç gün çəkdi vuruş, hamı sarsıldı,
Acıqanlar Alanərə basıldı,
Basıq, tutuq gəlib ona qısıldı,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

Eldəbirin qolu, başı yaralı,
Qan üzündə quruyaraq qaralıb,
Dedi:- İgid, sən hardansan, haralı,
Qanın gedib, üzün-gözün saralıb,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.
Dedi:- Alan, Eldəbirəm mineldən,
Gəzib gəzib axtarırdım səni mən,

Alan gəlib tutdu onun əlindən,
Dedi:- Necə gəlib çıxdın bura sən,
Atam, anam gəlməyiblər bəs nədən,
Sən qardaşsan, həm də yaxşı döyüşkən,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

Danışdılar, öpüşdülər, coşdular,
Hərdən gülüb dəniz kimi daşdılar,
Oynadılar, ölçüləri aşdılar,
Min ellini öyüb mahnı qoşdular,
Hər damla qan bir adamlıq dənizdir.

***

Alançılar basar çıxdı döyüşdən,
Yaman baha başa gəlir basarlıq.
Ölmüş idi min iki yüz yaraqlı,
Yaman baha başa gəlir basarlıq.

Basıqların istəkləri heç oldu,
Qazandığı Alaneldən köç oldu,
Bu basıqlıq ürəklərdə öç oldu,
Yaman baha başa gəlir basarlıq.

Bu ölkəni tutmaq üçün gələnlər,
Alan eli iki yerə bölənlər,
Heçə döndü neçə yüz yüz ölənlər,
Yaman baha başa gəlir basarlıq.

Ana gəldi qarşıladı qonağı,
Nədən isə solmuş idi yanağı,
Heç gülmürdü, tərpənmirdi dodağı,
Yaman baha başa gəlir basarlıq.

Ana doğa bilməmişdi hələ də,
Sevgiləri qalmamışdı elə də,
Utanırdı çıxmayırdı çölə də,
Yaman baha başa gəlir basarlıq.

***

Bir ay qaldı, qonaq oldu Eldəbir,
Soyuq olur ev uşaqsız olanda.
Danışdılar olanları birbəbir,
Soyuq olur ev uşaqsız olanda.

Sınıq idi ər arvadın ürəyi,
Evdə yoxdur uşaq iyi, bələyi,

Dadsız idi evin dadlı çörəyi,
Soyuq olur ev uşaqsız olanda.

Dağlar, çöllər, güllər niyə soyuqsan,
Yayqın baxış, qulaq yaman duyuqsan,
Sınıq ürək sən quşdan da ayıqsan,
Yorğun sevgi çox çox ayıq-sayıqsan
Soyuq olur ev uşaqsız olanda,

Tanrı, nədir bu düzən yer, soyuq yer,
Tanrı yazıq uşaqsıza uşaq ver,
Tanrı, igid məğrurları özün gör,
Soyuq olur ev uşaqsız olanda.

Tanrı, qurtar yer üzündən Alpisi,
Qırır, çatır, boğur atır o bizi,
Yaxın elə gecə ilə gündüzü,
Soyuq olur ev uşaqsız olanda.

***

Sorağ tutdu ata ana alandan,
Dolanışı yey göstərən sevincdir.
Dedilər ki, gedək onla görüşə,
Dolanışı yey göstərən sevincdir.

Tunq Ər Alpan Alan ilə öyündü,
Dağ ürəyi çırpım-çırpım döyündü,
Qoca ata uşaq kimi sevindi,
Dolanışı yey göstərən sevincdir.

Elçiçəyi qucaqladı, ağladı,
Ayrılıqlar dib daşından laxladı,
Eldəbiri bir də, beş də yoxladı
Dolanışı yey göstərən sevincdir.
Sonra ata çəkisini saxladı,
Alpisliyin əl qolunu bağladı,
Uşaq kimi oynaq, oynaq çağladı,
Dolanışı yey göstərən sevincdir.

Turqa Tanrı tapşırığı söyləncі

Tanrı Turqa tapşırmışdı ağır iş,
Dolanışda barış-duruş yarat sən,
Vuruş, döyüş, ölüm itim olmasın,
Dolanışda barış-duruş yarat sən.

Turq gəzirdi ölkə ölkə, elbəel,
Tanrılığı çoxalırdı ilbəil,
İz qoyurdu kənd-kənd, yurd-yurd evbəev,
Dolanışda barış-duruş yarat sən.

Anlamışdı, böyük Tanrı, nədənsə,
Qoyub onu Alpis ilə üzüzə,
Tanrı kimi qancıl ola Alpisə,
Əltut ola o, yaxşıya, o pisə,
Gah görünə, görünməyə o gözə,
Dolanışda barış-duruş yarat sən.

Alçiçəkdən sonra iç-iç sınırdı,
Arzuları, sevgiləri sönürdü,
Şahlığının kəhərindən enirdi,
Sönüb gedən sevgisinə yanırdı.

Hərdən birdən Elçiçəyi anırdı,
Hərdən birdən gizli evə dönürdü,
Ana iti süd anası sanırdı,
Dolanışda barış-duruş yarat sən.

Yarı Tanrı deyirdilər adına,
Yemək-içmək düşməyirdi yadına,
Yem vermirdi çox da Şimşək atına,
Baş vururdu göyün-yerin qatına,
Dolanışda barış-duruş yarat sən.

***

Düşünürdü, düşünürdü Turq ata,
Keçmiş səni gələcəyə çatdırır.
Düşünürdü ata, ana, bacını,
Keçmiş səni gələcəyə çatdırır.

Hərdən Yanğu, Dinti, Parsa deyirdi,
Sən mənimlə, Parsa, varsan deyirdi,
Sən mənimçün isti qarsan deyirdi,
Keçmiş səni gələcəyə çatdırır.

Yanğu mənim, Tanrı sevgim, ölməzim,
Qıyıq gözlü, ölməz dili bilməzim,
Öz yolundan, zirvəsindən dönməzim,
Keçmiş səni gələcəyə çatdırır.

Hardasınız, Gucər, Qızbax, Tur, Qızağ,
Sizə necə mən yaxınam, mən uzaq,

Hərdən mənlə yuxulaşır İşdayaq,
Keçmiş səni gələcəyə çatdırır.

Hanı mənim Bölgəmisim, qan soyum,
Hanı sənin boy- buxunun, dağ boyun,
Ölməzlikdən gələn səsin hay- huyun,
Keçmiş səni gələcəyə çatdırır.

***

O gedirdi, dindirirdi hər yeri,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.
Gah görünür, gah görünməz olurdu,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

Bir quş gördü, yolda sallaq qanadı,
Dedi:- gözəl, nədir sənin quş adın,
Tanrı səni necə gözəl yaradıb,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

Dedi, quşum, niyə belə sallaqsan,
Bir az tutqun, bir az sınıq sayaqsan,
Hardan gəlib, hara gedən qonaqsan,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.
Dedi, quşum, qanadların qayçıdır,
Səni üzən nədir, deyən sançıdır,
Çöldə sancı, qorxu yaman acıdır,
Quş dinmədi, elə bildi ovçudur,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

Birdən çıxdı atlı meşə yolundan,
Yüz-yüz tutuq çıxdı dağın dalından,
Yaraqlılar vardı sağı solunda,
Yaralıydı çoxu qıçla qolundan,
Ağlaşırdı çoxu dağın yalında,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

Satallara daşınırdı tutuqlar,
Başı, üzü, qıçı, qolu qopuqlar,
Satdıq idi ordu, döşü batıqlar,
Ağlar idi alnı, başı çapıqlar,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

İnləyən kim, son gününü soran kim,
Soruşan kim, ağlayan kim, hürən kim,
Çağlayan kim, ölümünü görən kim,
Son gücünü itirən kim, verən kim,

Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

Son sırada qız-qadınlar gəlirdi,
Gözlərini qolları ilə silirdi,
Satallarda satılacaq, bilirdi,
Doğma olsan doğmalaşar yol sənə.

***

Başçı gəldi durdu, Turqun önündə,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.
Dedi:- niyə yol üstündə durubsan,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.

Turq soruşdu:- Ət yüküylə sən hara,
-Ət deyildir, işçidirlər, mal-qara,
Sınıq salxaq, ölü diri, yap-yara,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.
Aparıram satallara atıram,
Mələşdirib sürülərə qatıram,
Alansansa, buradaca satıram,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.

-Qız, qadını lap ölümcül görürəm,
Burax getsin, nə istəsən verərəm,
-Quruşun var, mən alverə girərəm,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.

Quruşum var, burax getsin əyalı,
Aç qollardan dəmir ağac qandalı,
Elə burda qur sən uzaq satalı,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.

Turq üç bağlı qızıl gümüş çıxartdı,
Başçı ona gözün, dişin ağartdı,
Verdiyini Turq bur az da çoxaltdı,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.

Başçı dedi:- Çox varlısan qoca, sən,
Söylə kimsən, nə iş gəlir əlindən,
Bir az da ver səni başçı qoyum mən,
Saysız gəlir görməmişi qudurdur.

Turq söylədi:- hər iş gəlir əlimdən,
Danışıram sənlə Minel dilində,
Gəl qurtaraq tutuqları ölümdən,

Bollu gəlir görməmişi qudurdar.

Başçı Turqu itələdi arxaya,
Yaraqlılar onu aldı araya,
Bir çaxnaşma düşdü seyrək sıraya,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.

Başçı dedi:- Onu tutun, saxlayın,
Qıçlarına dəmir qandal bağlayın,
Qoltuğunu yəhərini yoxlayın,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.
Turq əl atdı qılıncını sıyırtdı,
Neçə kərə nərildədi, bağırdı,
Tutuqları yardımına çağırdı,
Yaraqlıda bu səs qorxu doğurdu,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.

Başçı dedi:- Yaman səsküy salırsan,
Bax, bu gündən sən də tutuq olursan,
Bax, onlarla bir sırada qalırsan,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.

Turq qılınçı başı üstdə hərlədi,
Şimşək çaxdı, qılınc göytək gurladı,
Başçı qaçdı, öz başını girlədi,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.

Turq atılıb sıçraq mindi atını,
Qılınc səpdi dörd-bir yana odunu,
O ayırdı yana qızı-qadını,
Tutuqlara dedi Turq soy adını,
Sonra dedi, yarı Tanrı adını,
“Mən barışa, mən duruşa elçiyəm,
Mən Tanrılar Tanrısının gücüyəm,
Qan deyənə qancıl, qanlı sancıyam,
Kimə balam, kimə isə acıyam,
Çəkişmədə düzgün ölçü biçiyəm,
Turq atayam yaranışın qılıncı,
Tanrıların yer üzündə görüncu!

Göy gurladı, şimşək çaxdı bu yerdə,
Yağış yağdı, əsdi sərin yel hərdən,
Turq at çapdı, belə dedi o birdən:
“Bollu gəlir görməmişi qudurdar”

Turq başçını vurdu, sərdi torpağa,
Yaraqlılar döndü gülünc yumağa,
Tutuqlular sarıldılar yarağa,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.
O döyüldü uzununa, eninə,
Tutuq saman təpdi onun gönünə,
Tutuqbaşı qaldı tutuq gününə,
Bollu gəlir görməmişi qudurdar.

***

Quşcığazı Turq götürdü torpaqdan,
Yerdə deyil, quş göylərdə uçmalı.
Sığalladı quşu, dillə oxşadı,
Yerdə deyil, quş göylərdə uçmalı.

Gördü bu quş yerdə yuva salıbdır,
O qartaldır, düşüb burda qalıbdır,
Quşlar onun tüklərini yolubdur,
Yerdə deyil, quş göylərdə uçmalı.

Geri baxdı gördü qaçır tutuqlar,
Gəlib ona yaxınlaşır atıqlar,
Yalvarırlar gözü, ağzı yırtıqlar,
Yaralılar, bir də gözü qıpıqlar.

Turq onlara öyüd verir, dindirir,
Ağızlarda alovları söndürür,
Dilə tutur, dörd bir yana göndərir,
Üzlərini işə-gücə döndərir,
Quş yerdə yox, quş göylərdə uçmalı.

Biri deyir:- Hara gedim, çaparım,
Sel vuraraq evimizi aparıb,
Kəndimizi lap dibindən qoparıb,
Quş yerdə yox, quş göylərdə uçmalı.

Biri deyir:- Mən kimsəsiz oğlanam,
Yoxdur evim, yoxdur atam, yox anam,
Mənə iş ver, mən hər şeyi qananam,
Quş yerdə yox, quş göylərdə uçmalı.

Turq söylədi:- Sən gəl mənim dalımca,
Dolanışı dolanışdan alınca,
Sarıl oxa, sarıl ata, qılınca,
Ey kimsəsiz, ey ac susuz yalıncaq,
Quş yerdə yox, quş göylərdə uçmalı.

Qız qadınlar, ər oğlanlar, sınıqlar,
Çətinliyin qabağında qırıqlar,
Yazıq deyil, yazıqlanan yazıqlar,
Qoşul Turqa yerdən göydən yaynıqlar,
Quş yerdə yox, quş göylərdə uçmalı.

***

Turq onları çay üstünə gətirdi,
Sudur, otdur, iş elliyin dib daşı.
Dedi:- gəlin buralarda kənd salaq,
Sudur, otdur, iş elliyin dib daşı.

Qol çırmadı, çay daşları daşıdı,
Yoxdu burda qoca Turqun yaşıdı,
O daş yonan, o tikinti başıdı,
O tutuqa, tutuqluğa qarşıdı,
Turq ev tikdi, həm də ki dibdaşıdı,
Sudur, otdur, iş elliyin dib daşı.

Dedi:- Qızlar, kişilərə əl tutun,
Dedi, ərlər çox işləyin, az yatın,
Yönlü olun, dilinizə duz qatın,
Ata olmaq istəyizə tez çatın,
Sudur, otdur, iş elliyin dib daşı.

Ev tikdilər evləndilər, qaldılar,
Arvad-uşaq yiyəsi də oldular,
Meşəliyə, çölə səsküy saldılar,
Sudur, otdur, iş illiyin dib daşı.

Turq dedi ki, mən gedirəm sağ olun,
Mindiyardır bura, burda siz qalın,
Bir-birizə əltut olun, əl olun,
Sudur, otdur, iş elliyin dib daşı.

***

Turq yol getdi, qartal uçdu onunla,
Yol gedəndən, yol göstərən böyükdür,
Yol olmamış cığırların yolu var,
Yol gedəndən, yol göstərən böyükdür.

Gah getdilər, gah uçdular düz yolu,
Yol izlərlə, burumlarla dop- dolu,
Hər yolun da yüz cığırı, yüz qolu,
Yol gedəndən, yol göstərən böyükdür.

Yol da çıxır yoldan, hərdən sağ- sola,

Sənin yolun mənim yolum qol- qola,
Bu iki yol sonda çıxır bir yola,
Çıxır qalxır yol gədigə, yol yala,
Yol gedəndən yol göstərən böyükdür.

Böyük yollar yeni yollar doğurlar,
Onun alın qırışıdır cığırlar,
Əl uzadıb ulduzları sağırlar,
Gülüb yolsuz buludlara baxırlar,
Yol saymayır ilxı, sürü, naxırlar,
Yol gedəndən yol göstərən böyükdür.

Qartal Turqa yol göstərir arada,
Bu birliyə baxır hərdən yaradan,
Turq düşünür, bu quş gəldi haradan,
Şimşək atla uçur gedir yanbayan,
Yol gedəndən yol göstərən böyükdür.

***

İki sözdür "alver" bircə anlayış,
Alver üstə durub qoca dolanış.
Alır verir, verib alır adamlar,
Alver üstə durub qoca dolanış.

Dolandıran odur min-min dördlüyü,
Dördlüklərin odur dərin kötüyü,
Yerdə qalannarsa kökün örtüyü,
Alver üstə durub qoca dolanış.

Bacarmadın onu, tutuq olursan,
Öz evində belə artıq olursan,
Diri ola-ola yazıq olursan,
Alver üstə durub qoca dolanış.
Güdür iki yanın satış dəyərin,
O dəyişir ölçülərin çəpərin,
Çəkişməyə çəkir çox çox öndəri,
O yoxlayıb satallarda təpəri,
Alver üstə durub qoca dolanış.

Ancaq üç şey var ki, ərki çoxdur, çox,
Hər üçü də satallarda yoxdur, yox,
Ac gözlərdə yeri hər an toxdur, tox.
Alver üstə durub qoca dolanış

Bir anadır, bir bayraqdır, bir torpaq,

Bu üçlükdən durub alver çox uzaq,
Alver dolan dolan gedir bu sayaq,
Alver üstə durub qoca dolanış.

Ana Qurd söyləncі

Ana doğur körpəsini yol üstə,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.
Ağlayırdı, qışqırırdı ağrıdan,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

Bir çaqqal da gözləyirdi doğuşu,
Körpə yemdir ona yaş yaş yapışıq,
Oxuyurdu quşlar mahnı qarışıq,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

Gözləyirdi həm də bulud, dağ, meşə,
Göz qırpmadan baxırdılar bu işə,
Gəlmişdilər körpə ilə görüşə,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

Turq eşitdi səsi, bir an dayandı,
Ana görüb üzü ala boyandı,
Dedi, qartal, bura hara, hayandı,
Bura dolu quşdur, qurddur, qabandı,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.
Ana doğdu, öz gücünü itirdi,
Ana öldü doğuşunu bitirdi,
Qartal endi o körpəni götürdü,
Ağlar-ağlar Turq ataya yetirdi,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

Bələklədi Turq, körpəni hovladı,
Daş götürüb çaqqalları qovladı,
Yardımına qurdu, quşu hayladı,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

Iri idi körpə, dolu, sümüklü,
Çığır – bağır, küylü, ağır təpikli,
Qadın görkəmliydi, kişi ilikli,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

Bir gün keçdi, südsüz körpə ağladı,
Qışqıraraq ürəkləri dağladı,
Bir yol gəzdi hamı, susdu, dığladı,

Tanrıların səsi sanki çağladı,
Onlar bir də yaranışı yoxladı,
Ana ata doğuş ilə ölməzdir.

***

Turq söylədi, gedim hardan süd tapım?
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər,
Yoxsa ölər uşaq bu gün acından,
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər.

Süd gəzərək Turq lap düşdü ayaqdan,
Gəldi gördü uşaq yoxdur qundaqda,
Bir səs gəlir ancaq lap-lap uzaqdan,
Çapdı gəldi, baxdı, gördü qıraqda,
Qurd süd verir o körpəyə bayaqdan,
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər.

Dedi:- Tanrım, qurdda nədir bu anlaq,
Nədir o diş, o ürəklə o qırtlaq,
Nə olacaq qalsa belə bu uşaq,
Gələcəyi onun necə olacaq,
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər.
Bir səs gəldi buludlardan, töküldü,
Buludların bağrı, döşü söküldü,
Səs dağlara, meşələrə çəkildi,
Ana qurd da səs yönünə dikəldi,
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər.

Tanrı dedi, “Uşaq öndə olacaq,
O, meşədə, dağda yaşa dolacaq,
Çox dillini gedib dildən salacaq,
Ürəksizə qarşı qılınc çalacaq,
Yaranışda başraq kimi qalacaq,
Misireli, Çineli də alacaq,
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər.

Turq baş əydi ana qurda, uşağa,
Yola düşdü qartal ilə uzağa,
Döndü yenə yarıtanrı qonağa,
Anlaqlıdır dilsizlərlə dillilər.

***

Şimşəkatın boşalmışdı quşqunu,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.
Pis qorxulu yönə səni aparar,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Turq yol üstü bərkidəndə quşqunu,
Tanış üzdə gördü bir tək qaçqını,
Özü kimi o da yollar yorğunu,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Bir də baxdı, o, kişiyə yan aldı,
Turqun səsi yerdən göyə ucaldı,
Kişininsə solğun üzü saraldı,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Dedi:- Sənsən, mənim qızım Elçiçək,
Buralarda olmaq nədir, nə gərək,
Bu geydiyin ər paltarı nə demək,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Sənə, bala, yaraşmayır bu paltar,
Söylə görüm oralarda nələr var,
Tunq necedir, Mindiyarla Parslıyar,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

“Ata” deyib sanki ana sarsıldı,
Utanaraq, qızararaq qısıldı,
Atasının sağ qolundan asıldı,
“Ata” dedi bir də, bir də bayıldı,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Ayılarkən – dedi – Ata, bağışla,
Döyməsən də məni ancaq qarqışla,
Burda məni saraldıbdır yağışlar,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Gəlinimiz gizli sorağ yollayıb,
Yazıb, ana, uşağımız olmayır,
Olur ancaq ildən artıq qalmayır,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Gedim dedim, bunca Alandiyara,
Gül qurusu aparıram onlara,
Tez sağalır bunla həm çor, həm yara,
Söylə, ata bura hara, sən hara,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

-Bala, mən də dolanıram hər yanı,
Axtarıram yaxşı ilə yamanı,
Göstərirəm elə tanrı yazanı,

Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Ata baxdı Elçiçəyə tutuldu,
Ağ qaşları düyünləndi, çatıldı,
Nədən isə boynu, çiyni dartıldı,
Düşüncəsi düşüncəyə qatıldı,
Düşərlikdir boşluq ilə əyrilik.

Türbə qızın söyləncі

Bunca bir səs eşidildi yaxından,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.
“Ölüm - dirim ayağında şah qızı”,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

“Kim sağaltdı qızı varlı olacaq,
Böyük şahın baş evində qalacaq,
Şahdan çox-çox qızıl, gümüş alacaq!”,
İnam inanc düşərliyi sağaldar.

Coşdu, daşdı bir anlığa Elçiçək,
Dedi:- Ata, gedək qıza baş çəkək,
Şah qızını mən sağaldım, mən gərək,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

Turq dedi:- Get, sən bu işdə yapıqsan,
Uşaqlıqdan gül çiçəklə tanıqsan,
Atan kimi, anan kimi sayıqsan,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

Elçiçəyi qarşıladı şah özü,
Ona dedi, gizli yalan çox sözü,
Dedi, qızım ölür, gedir, lap düzü,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

Dedi, anacaq sən sağaltsan, kişisən,
Dedi:- Şahım sən kişisən nə demək,
Dedi, şahım, mən qadınam, Elçiçək,
Mən qadınam sağalt-qadın Elçiçək,
Görünəydim bu paltarda mən gərək,
Çıxdım yola buraları gəzərək,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

Yoxladılar onu qızlar qadınlar,
Ağlamaqdan üzü gözü solğunlar,
Ana bacı, qız gəlinlər, yaxınlar,

İnam inanc düşərliyi sağaldar.
Qız soruşdu:- kimsən qonaq, nəçisən,
Bu baş evdə sən sağaltsan, elçisən,
Haralısan, incilərdən incisən,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

Qonaq qıza dedi olan- qalanı,
Gördü qızın gözü tez- tez sulanır,
Ürəyinə ağrı, acı qalanır,
Qız tez duyur sanki düzü, yalanı,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

Düşər qızın ürəyinə girdi o,
Çox danışdı, sanki qızı yordu o,
Elçiçəyi olduğutək gördü o,
Öz özünə ürək-dirək verdi o,
Elçiçəkdən inanc gülü dərdi o,
İnam, inanc düşərliyi sağaldar.

***

Qız dedi ki:- Mənim adım Türbədir,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.
Mən sevgimin tutuğuyam, düşəri,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.

Sevdiyim də doğma əmim oğludu,
Əmim isə şah atamdan dağlıdır,
Kimsə bilmir bu nə ilə bağlıdır,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.

O da məni sevir, məndən də artıq,
Uşaqlıqdan sevişmişik qalmışıq,
Bu sevgidə o atıqdır, mən atıq,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.

Atam bilsə mən tutuğam sevgiyə,
Baxmaz heç də doğmalığa, çəkiyə,
Qılınc ilə məni bölər ikiyə,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.

Mən tutuğam, mən qorxağam, mən yazıq,
Qalmayıbdır məndə solğun yaraşıq,
Mənə ağı versə biri bir qaşıq,
Mən ölərəm sevgim ilə qarışıq,
Öndə ölüm gəlir, ya da barışıq,
Add-sanda gəzmə düzü, yalanı.

Lap yavaşdan dedi ona Elçiçək,
-Bir işləyək, bir düşünək biz gərək,
Oğlan ilə gündə bir yol görüşək,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.

Mən verərəm sənə bir dağ gülünü,
İyləyərsən, o dirildər ölünü,
Dəlilikdən o ayıldır dələni,
İtgin qoyur doğmaları bələni,
Dağ gülünün yer-yurdunu biləni,
Adda-sanda gəzmə düzü, yalanı.

***

Türbə dedi:- Mən qorxuram bu işdən,
Qorxu boğur istəkləri yamanca.
Dedi, atam bilsə məni öldürər,
Qorxu boğur istəkləri yamanca.

Qorxma:- dedi sağalt ana, bu işdən,
Mən baş ollam bu qorxulu gedişdə,
Sevinərsən sevgilinlə görüşdə,
Heç bir iş də bil, qorxusuz ötüşməz,
Sevgililər bir birinə yetişməz,
Qorxu boğur istəkləri yamanca.

Qız söylədi anasına gizlicə,
Qonaq qalsın sağalt mənə bu gecə,
Gözəl olur belə görüş, əyləncə,
Danışığ güc artıracaq, gör, necə,
Qorxu boğur istəkləri bəlkə də.

O sağaldıb məni bir az elə bil,
Deyir səndə bu düşərlik çor deyil,
Deyir ki, get gəzintiyə sən bir il,
Qorxu boğur istəkləri bəlkə də.
Ata dedi:- qalsın qonaq yanında,
Alsın bütün qorxuları qanından,
Mən qorxuram bu işlərin sonundan,
Qorxu boğur istəkləri yamanca.

Ata bildi qız sağalır, sevindi,
Dedi, Gərək bağış verim mən indi,
Elçiçəyin sağaltlığın bəyəndi,
Öz qızıyla, qonağıyla öyündü,

Qorxu boğur istəkləri bəlkə də.

Bir gün, beş gün, on gün gəlib sovuşdu,
Türbə toya, qonaqlığa yovuşdu,
Elçiçəyin deməyinə uyuşdu,
Düşüncədə istəyinə qovuşdu,
Qorxu boğur istəkləri bəlkə də.

***

Gülqurusu öz işini görürdü,
Sevgi ərklə, ilk addımla bağlıdır.
Sevgililər bir-birini görmədən,
Bir-birilə on gündən bir yazışdı,
Sevgi ərklə, ilk addımla bağlıdır.

Elçiçəyin yazıları yol aldı,
Yazılarda sevgi sözü bol oldu,
Hər bir sözsə könül açan dil oldu,
Sevgi ərklə, ilk addımla bağlıdır.

Yazıları yazmaqdaydi Elçiçək
Hər iki yan yazı alıb təkbətək,
Onu ondan gələn yazı bilərək,
Oxuyurdu, ağlayırdı uşaqtək,
Sevgi ərklə, ilk addımla bağlıdır.

***

“Əmim qızı, əllərini öpürəm,
Göz yaşıdır sevgi, dəli ağrıdır.
On yaşından səni sevdim, gözlədim,
Göz yaşıdır sevgi, dəli ağrıdır.
Sevgim sənsən, sevgim böyük Tanrıdır,
İstək özgə, sevgi isə ayrıdır,
Mənim sevgim bulaqdan da durudur,
Göz yaşıdır sevgi, dəli ağrıdır.

Yola getmir bir birilə böyüklər,
Biz budağıq, onlar isə kötüklər,
Dəli sevgim məni sizə sürüklər,
Göz yaşıdır sevgi, dəli ağrıdır.

Kəsi olum dolu, solğun ayıma,
Kəsi olum sənin nazlı boyuna,
Sıralanan kipriklərin sayına,
Qara, çatma qaşlarının yayına,
Sevgi düşüb mənim şahlıq soyuma,

Göz yaşıdır sevgi, dəli ağrıdır.

Yazıb qoşan sənin "Dağlar sevgilin"
Yazı söyləncisi

Yazı gəlib çatdı gözəl Türbəyə,
Hər yazıda giley də var sevgidən.
Elçiçəyin quru gülü içində,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

Yazı gəlib çatdı gözəl Türbəyə,
Göz yaşları döndü gözdə sürməyə,
Damcıları düyün düyün düyməyə,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

Gül iyindən keçdi qızın ürəyi,
Qatlaq qaldı qanadının lələyi,
Qanad açdı ilk sevginin çiçəyi,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

Sağalt gəldi, yazısını oxudu,
Çox sözləri lap özündən toxudu,
Qızda ona inanc- inam çox idi,
Hər yazıda giley də var sevgidən.
Sağalt baxdı, əl ayağa düşdü o,
Bu yazını görüb sanki çaşdı o,
Yalan-yalan ora, bura qaçdı o,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

Yazı ilə gözlərini sildilər,
Öpüşdülər, sayıqlama güldülər,
Gülüşmədən dirildilər, öldülər,
Gələn yazı sevincini böldülər,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

Beş gün, on gün, danışdılar güldülər
Bu sevgini şaha yaxın bildilər,
Aradakı incikliyi sildilər,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

Qız yazısı gedib çatdı oğlana,
Son qoyuldu bunla olan qalana,
Deyilənlər çıxdı heçə, yalana,
Hər yazıda giley də var sevgidən.

***

Oğlan gilə getdi çıxdı Elçiçək,
Düşərliyi bilən yarı tanrıdır.
Sağalt ana sevən qızı sağaltdı,
Düşərliyi bilən yarı Tanrıdır.

Sağlamlığı güdən yarı tanrıdır,
Sağaldan var, ayaq üstə qoyan var,
Sağaldan da qaldıran da Tanrıdır,
Düşərliyi bilən yarı Tanrıdır.

Dağlar idi adı sevən oğlanın,
Qarşıladı gülər üzlə ananı,
Bom-boş idi içi böyük komanın,
Qara olsun üzü pisin, yamanın
Sağaldan var, ayaq üstə qoyan var,
Sağaldan da qaldıran da Tanrıdır.

Dedi:- Niyə tutulubsan sən nədən,
Sənə sorağ gətirmişəm Türbədən,
Yazı yazmaq öyrətmişəm ona mən,
Yazı qopur hər adamın əlindən
Sağaldan var, ayaq üstə qoyan var,
Sağaldan da qaldıran da Tanrıdır.

Bu yazını sənə Türbə göndərib,
O baş evi gül evinə döndərib,
O yazıyla dağı daşı dindirb,
Düşərliyi bilən yarı Tanrıdır.
Sağlamlığı güdən yarı Tanrıdır.

Qurugülün iyi basdı komani,
Yırtdı onun gözlərində dumanı,
O unutdu çox olanı, yalanı,
Düşərliyi bilən yarı Tanrıdır.

Sağlamlığı güdən yarı Tanrıdır.
Qaçdı öpdü əmi oğlu yazını,
Yazı qırdı ürəyinin buzunu,
O yazıda gördü əmi qızını,
Düşərliyi bilən yarı Tanrıdır.
Sağlamlığı güdən yarı Tanrıdır.
Sağaldan var, ayaq üstə qoyan var,
Sağaldan da qaldıran da Tanrıdır.

İkinci yazı söyləncі

“Əmi oğlu, könlüm, gözüm, işığı,
Yaranışın ilk Tanrısı sevgidir.
Mən sevginin tutuğuyam on ildir,
Yaranışın ilk Tanrısı sevgidir.

Mən on ildir gözləyirəm, düz on il,
Dustaqdayam, baş evdə yox, elə bil,
Mən düşərlik içindəyəm son beş il,
Düşərliyi bilən yarı Tanrıdır.
Yaranışın ilk Tanrısı sevgidir.
Biz sevirik, sən oğlansan, mən qızam,
Bu sevgidə sən dənizsən, mən duzam,
İkilikdə sən payızsan, mən yazam,
Kimdir, görən, sevgilərdən çox yazan,
Dil açmamış sevgiləri pis yozan,
Yaranışın ilk Tanrısı sevgidir.

Bu yaranış Tanrı evi, biz qonaq,
Gedək Tanrı evimizə biz qonaq,
Harda gül var, sevgi gülü, biz qucaq,
Soy kökümüz birdir, bir od, bir ocaq,
Gül, istəsən göyə qalxaq, quşlaşaq,
Buludların üzərində biz uçaq,
Yaranışın ilk Tanrısı sevgidir.

Əmi oğlu, gözləyirəm yazını,
Gözləyirəm sevgilimin özünü,
Gözü yolda qoyma əmi qızını,
Yaranışın ilk Tanrısı sevgidir.
Yazan qoşan əmi qızı dağlardır.
“Yazan-qoşan əmi qızı çağlardır”.

***

Sağalt ana – Elçiçəyin yazısı,
Yazı qalır yazanları yaşadır.
Qurugülün iyi əsdi baş evdə,
Yazı qalır, yazanları yaşadır.

Gah komaya, gah Baş evə getdi o,
Yazı olub ilk sevgidə bitdi o,
Gah da qırx gün yurda gedib itdi o,
Yazı qalır, yazanları yaşadır.

Şah gördü ki, qız sağalıb büs-bütün,
Bağça-bağa çıxır gəzir o hər gün,
Nə sözündə, nə alnında bir düyün,
Yazı qalır, yazanları yaşadır.

Hər aydan bir susqun, gizli, dalbadal,
Döydü sevgi qapısını yazılar,
Çiçək açdı ürəklərdə arzular,
Yazı qalır, yazanları yaşadır.

Sağalt ana yazı oldu ellərə,
Bu yazılar gəzdi, düşdü dillərə,
Onlar uçub çatdı uzaq illərə,
Yazı qalır, yazanları yaşadır.

Sorağ gəldi doğdu sənin gəlinin,
O uzatdı Tanrı yönə əlini,
Yaşat dedi:- Tanrım, o dağ gülünü,
Yazı qalır, yazanları yaşadır.

***

Şaha dedi sağalt ana Elçiçək:
-Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.
Qardaşınla barış, qıza toy elə,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.

Bir gün bağda görüşdülər qız, oğlan,
Bayıldılar, yıxıldılar, yanbayan,
Bu sevgidir, ya düşərlik, Yaradan,
Gəlsin, görsün, sağalt ana, harada,
Yazı dönüb sevgi olub burada,
Yazı yazan getdi, çıxıb aradan,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.

Yetmələri belə görüb qardaşlar,
Əl çəkdilər gizli, yersiz savaşdan,
Sona çatdı aradakı tutaşlar,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.

Oyatdılar bayqın qalan “Dağları”,
Bürüdülər zərxaraya “Çağları”,
Bayqın qaldı bu sevgiyə çoxları,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.
Şah soruşdu:- Yazıları kim yazıb,
Bu sevgidə oğlan azıb, qız azıb,

Bu Baş evi xoşagəlim iy basıb,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.

Qız oğlanla bilmir yazı işini,
Kim veribdir irəliyə döşünü,
Yazı yazıb, belə işi düşünüb,
Yazı yazıb qoşa- qoşa, beşini,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.

Biri dedi:- Göydən düşən yazıdır,
Yazı deyil, bu, yuxudur, yozudur,
Bu, göylərdən qopub gələn düzüdür,
Bu düzülər olanmazın özüdür,
Bu. Tanrının görünməyən üzüdür,
Sağalt ana- Elçiçəyin sözüdür,
O qız bizim Turq atanın qızıdır,
Hər düşərin dərmanı var, tapılsa.

Yallı Qaplan söyləncі

Turq Qartalla gəldi çıxdı Hindelə,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.
İki yallı Qaplan gördü qapıda,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

Onlar ağac evcikdəydi, qapalı,
Şahın Başev qapısından aralı,
Kök gövdəli ancaq, xırda qafalı,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

Turq dörd yandan alınmışdı üzüyə
Bağlanmışdı qolu, qıçı, kötüyə,
Şah gözündə o dönmüşdü ürküyə,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

-Qoca kimsən, kimliyini açıqla,
Bura tez-tez gəlir gözü qıpıqlar,
Qaplan yemi olub çox-çox yazıqlar,
“Mənəm” deyir bizə ağzı yırtıqlar,
Turqdan, Tunqdan qalan yersiz qalıqlar,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

-Şahım, - dedi, Turq – ovçusayağam,
Qocayamsa siz deyəndən uzağam,
Bu yerlərə mən ötəri qonağam,

Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

-Ovçusansa bura qaplan oylağı,
Buyur, bu gün sən ol qaplan qonağı,
Qoy açsınlar belindəki yarağı,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

Bu qaplanlar adam yeyir, donquz yox,
Qılınc odur, ox çeynəyir, toppuz yox,
Yırtıcıdır, amansızdır, quduz yox,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

-Mən buraya gəlməmişəm vuruşa,
Qaplanlarla girim qanlı savaşa,
Gəlmişəm ki. şahdan bir söz soruşum,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

Şah buyurdu, - Qaplanları buraxın,
Çəkin ağac evcikdəki darağı,
Gedib onlar iyləsinlər qonağı,
Nə gördünsə gördüyündən yararlan.

***

Yaxınlaşdı Turqa yallı qaplanlar,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.
İylədilər onu, yerə çökdülər,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Turq yerindən tərpənmədi, qalxmadı,
Dönüb çökən qaplanlara baxmadı,
Xaqan kimi o özündən çıxmadı,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.
Xaqan dedi:- Qaplanları öldürün,
Acığımı quduzlara bildirin,
Qanlarını bu Baş evdən sildirin,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Turq söylədi:- Xaqan, yaman cılızsan,
Qaplanlar yox, sanki özün quduzsan,
Onlar deyil, sən yiyəsiz ağızsan,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Onlar məni tanıdılar, durdular,
Sənin böyük mənliyini qırdılar,
Dilsiz, dilsiz mənlə birlik qurdular,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Xaqan, göylər mənə belə buyurur:
“Ana qaplan onun üstə yüyürüb,
O qaplana qanlı qılınc sıyırıb,
Cüt körpəni anasından ayırıb,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar».

Xaqan birdən sıçraq durur ayağa,
Qılınc çəkir o acıqdan qonağa,
Qaplanlarsa diş qıcıbdır yarağa,
Qovub şahı təpir onu bucağa,
Xaqan dönür bir burmaca yumağa,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Biri dedi:- Qapalanı mən oxladım,
Xaqan yana gələn yolu bağladım,
Mən Xaqana çəpər oldum, saxladım,
Ana Qaplan son anında ağladı,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Turq söylədi:- Qaçın gedin, qaplanlar,
Sizə qarşı qan, qan olub olanlar,
Öcə qalar dilsizdən öc alanlar,
Gedin, getsin bu Başevdən yalanlar,
Eli sizə yem eyləyən Xaqanlar,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.
Qaplanlarsa çökdü yerə getmədi,
Bunun ilə qorxu, ürkü bitmədi,
Göylər yerdə olanları örtmədi,
Küsən, qalan, yalan gözdən itmədi,
Xaqanın da öc acığı ötmədi,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Xaqan dedi:- Qoca, kimsən, nəçisən,
Ola bilsin sən tanrıdan elçisən,
Ya göylərdən gələn ölçü- biçisən,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Qal bizimlə, burda yarı tanrı ol,
Bu ölkənin tükənməyən varı ol,
İstəyirsən lap Xaqanlaş, ayrı ol,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

Turq at minib uzağa yol alınca,
Qaplanlarsa getdi onun dalınca,

Qaldı qaplan yuvaları yalıncaq,
Tanrı soydur yarı Tanrı olanlar.

***

Turq gedirdi Tanrı ilə görüşə,
Yolda bizə yol göstərir ulduzlar.
Ağ buludlar süzgün ona baxırdı,
Yolda bizə yol göstərir ulduzlar.

Dedi:- “Tanrım, düzəlməyir dolanış,
Yaranmışdır boğuşmağa yaranış,
Yalan ilə əkilidir hər qarış,
Hər yer, hamı nə özgədir, nə tanış,
Qoşalaşıb ürəklərdə öc, barış,
Yolda bizə yol göstərir ulduzlar.

Dedi:- “Tanrım, qurda dil ver, qanad ver,
Qurda qurd yox, yeni ölməz bir ad ver,
Dolanışa xoşagəlim bir dad ver,
Pisə qarşı bizə dönməz inad ver,
Dolanışı bizə bir də yarat ver,
Yolda bizə yol göstərir ulduzlar.
Turq çox dedi, səs gəlmədi tanrıdan,
O, tökülü qaldı Tanrı sarıdan,
O qayıtdı uzaq yolu yarıdan,
Yolda bizə yol göstərir ulduzlar.

Dedi:- “tanrım, sərt üz göstər Alpisə,
Qoyma çıxsın yer üzündə qan dizə,
Sən qoyubsan bizi onla üz –üzə,
Onda güc ver, yenilməyən güc bizə,
Yolda bizə yol göstərir ulduzlar.

***

Birdən birə çovğun düşür, sel, yağış,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.
Buz üzünü üzə verir dolanış,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.

On gün yağış, on gün çovğun, bir ay sel,
Daşır bulaq, daşır axmaz. daşır göl,
Göylər yerə qırmanc vurur elə bil,
Yer eləyir quraqlığa neçə il,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.

Yarğan, meşə, qaya, çökək dağılır,

Min min dilsiz yuvasında boğulur,
Sanki burda yeni dirrik doğulur,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.

Bunlar hamı tanrı Alpis yarağı,
Qızmar isti oda tutur torpağı,
Bu istidən qopur beynin qapağı,
Yanır gedir yerin otu, alağı,
Tüstülənir mal-qaranın otlağı,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.

Dönür baxır arxasına Turq bu an,
Görür daha nə qartal var, nə qaplan,
Tək qoyubdur onu böyük yaradan,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.
Qalxır dağın zirvəsinə Şimşək at,
Silinibdir, burdan gedib yurd, elat,
Meşələrdə qalmayıbdır qol-qanad,
Göydən nələr gözləyirsən, nə gəlir.

Turqla Alpisin vuruş söyləncі

Alpis gəlir Şimşəkquyruq atıyla,
Pisdiklinin bacarığı pis olur.
Deyir: - “Dayan, yarı Tanrı Turq ata,
Pisdiklinin bacarığı pis olur.

Mən ki, gözə görünmürəm əzəldən,
Bir Odərpay görür məni, bir də sən,
Mən gəlmişəm yer üzünə yenidən,
Pisdiklinin bacarığı pis olur.

Mən vuruldum sənin Hindel qayğına,
Qulaq asdım göyə qarşı sorğuna,
Girdim sənin böyük ata duyğuna,
Girdim hərdən sənin Minel yuxuna,
Güldüm ata qayğı, ürkü, qorxuna,
Pisdiklinin bacarığı pis olur.

Gəl, bir olaq, dolanışı dəyişək,
Gəl, bir olaq Tanrılarla deyişək,
Düzlük üstə onlar ilə söyüşək,
Gedək göydə onlar ilə döyüşək,
Pisdiklinin bacarığı pis olur.

Mən yaxşıyam pis olsa da adlarım,
Mən sökürəm çox ərpimiş qatları,
Vecsizləri, çürükləri, qartları,
Yerəsməni, suəsməni, çatları,
Yandırıram ev, çöl, ağac, otları,
Dilsizləri, dilliləri, atları,
Həm yiyəsiz, həm baxımsız yurdları,
Pisdiklinin bacarığı pis olur.
Gəl bir olaq, dəniz kimi köpürək,
Gəl bir olaq yeri silək, süpürək,
Pisi alaq, yaxşılara tüpürək,
Çovğun olaq, yanğın, qıtlıq, yel-külək,
Pisdiklinin işi-gücü pis olur.

Turq söylədi:- Dəyişibsən yamanca,
Səni gərək tutum oxa, qılınca,
Süpürləyim, əzişdirim doyunca,
Qovum səni gözəl Üstyer buyunca,
Pisdiklinin işi-gücü pis olur.

Dolanışı Tanrı yaxşı qurubdur,
Pisdiklini öz içindən qırıbdır,
Bir-birilə vuruşmada yorubdur,
Pisdiklini yaxşılıqla vurubdur,
Yaranışın arxasında durubdur,
Pisdiklinin işi-gücü pislikdir.

Sən Daryaşı döndəribsən qan-qana,
Oxşadıbsan acıqana, xortdana,
Bələkləyib bürüyübsən yorğana,
Partlamamış zoqquldayan çibana,
Mindiyara qarşı cılız yamana,
O baş-başı olub yağlı yalana,
Pisdiklinin işi-gücü pislikdir.

Alpis dedi:- Ay qocalmış vuruşqan,
Boş-boşuna qılınc çalan dalaşqan,
Sənə qarşı durub ayıq yanbayan,
Yaman, xortdan, yalan, öclə acıqan,
Pisdiklinin işi-gücü pislikdir.

Dörd yüz ildir, gəlib yaşa dolubsan,
Döyüşlərdə topuz, qılınc çalıbsan,
Bunca gəlib yarı Tanrı olubsan,
Pisdiklinin işi-gücü pislikdir.

***

Kələzdəndi bir-birinə Tanrılar,
Tanrılar da yerdə tez-tez toqquşur.
Turqla Alpis dayandılar üz üzə,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Yaxınlaşıb dirəndilər üz- üzə,
Dayandılar acıq dolu göz- gözə,
Söyüşdülər, qarmalandı söz sözə,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Qılınclaşma, toppuzlaşma, oxlaşma,
Yaraqlarda cingildəşmə, çaxnaşma,
Yerə aşıb dığırlanma, ağnaşma,
Gendən baxan kəndlilərdə ağlaşma,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Şimşək qılınc od püskürdü dörd yana,
Şimşəkquyruq od tökürdü ormana,
Girir atlar ağ buluda, dumana,
Səs yayılır sıx meşəyə, arana,
Tanrılar da yerdə tez- tez toqquşur.

Biri gəlir bər-bəzəkdə, sahmanda,
Əzilərək Turqa deyir yalandan,
Qoca Turq Ər, nə gəzirsən bu yanda,
Qanlı vuruş gedir böyük Aranda,
Qızın ölüm ayağında, son anda,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Qızın dedi; “Atamı tap, ölürəm,
O küsübdür məndən, bunu bilirəm,
Göz yaşımı öz qanımla silirəm,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Mənə dedi, “Çöküb yanır Mindiyar,
Oğurlanıb, dağlıbdır nəki var,
Satallarda çap ha çapdır, yar ha yar,
Başevdəki dam-daş bir- bir yatırlar,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.
Qadan alım, tez məni al tərkinə,
Qalx atınla, bax, bu dağı dikinə,
Şaxta düşür, bürün mənim kürkümə,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Turq soruşdu:- kimsən, nəçi, haradan,
O əzilib bükülərək neçə an,
Dedi:- Məni göndəribdir Yaradan,
Mən yırtıcı qurdam Qaplan Çalağan,
Yalan, qorxu, qorxu yalan Yaradan,
Mən qorxmuşam, sarsılmışam, orada,
Az qalırdı mən də çıxım sıradan,
Tanrılara yerdə tez-tez toqquşur.

Qılınc çəkdi Turq yalana lapbadan,
Qaçdı getdi uzaqlara acıqan,
Dedi:- Minel dağılacaq, düz-yalan,
Çıxacaqsan, qoca, sən də sıradan,
Tanrılarda yerdə tez-tez toqquşur.

Yaman, gəldi dedi, "Mən də Tanrıyam,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.
Mən Alpisin yamanıyam, tutuğu,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.

Qulaqları iri-iri, pələydi,
Əl ayaqdan, boy buxundan köləydi,
Tərpənişdə iti qaçan dələydi,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.

-Mən yamanam, işim, gücüm yamanlıq,
Üzdə ayam, dibdə qatı qaranlıq,
Ürəklərdə soyuq çənəm, dumanlıq,
Mənim işim gizli olur, bir anlıq,
Düzdə çoram, odam, suda bulanlıq,
Oğruların çox sevdiyi toranlıq,
Öz gücünü məndən alır qaranlıq,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.
Turq dinmədi, acıq tutdu gözünü,
Qılınc vurdu, kəsdi onun sözünü,
Tək qol qaldı yaman tutdu özünü,
Turq önündə o qatdadı dizini,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.

Təkqol yaman qaçaqaçda büdrədi,
Kəsik qolu başı üstə hərlədi,
Səsi yenə əvvəlki tək gurladı,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.

Dedi, «Ey Turq, mən yamanam, qancılam,

Oxtək gərək gözlərinə sancılam,
Mindiyara alov olub od saçam,
Ad götürmək, ad saxlamaq çətindir.
***
Turq gördü ki, biri gəlir acıqlı,
Üz çox şeyi açıq-aydın göstərir.
Sarı yarpaq kimi üzü sapsarı,
Üz çox şeyi açıq-aydın göstərir.

Dedi, Turq Ər, eşit bil ki, mən öcəm,
Dolanışda yenilməyən bir gücəm,
Qafalıyam, qapalıyam, həm bicəm,
Üz çox şeyi açıq-aydın göstərir.

Mən Alpisdən incimişəm küsmüşəm,
Onun ilə bağlanışı kəsmişəm,
Tək təkinə yer üzünü gəzmişəm,
Tək qalmaqdan yorulmuşam, bezmişəm,
Üz çox şeyi açıq-aydın göstərir.

Məni götür öz yanına, iş buyur,
Sən Tanrını, mən də səni qoruyum,
Qancılının tükün göyə sovurum,
Gözlərinin giləsini qovurum,
Qaplanları, Qartalları doyurum,
Üz çox şeyi açıq-aydın göstərir.
Turq söylədi:-Belə başa düşdüm mən,
Yaxşılıqdan öc alırsan yenə sən,
Kimə gərək onda bu baş, bu gödən,
Get, öcünə tapşırıram səni mən,
Üz çox şeyi açıq-aydın göstərir.

İstəsən ki, mənlə birgə gedəsən,
Onda gərək öz öcündə itəsən,
Bir də öcsüz ağac kimi bitəsən,
Ək, biç, al, ver işlərinə yetəsən,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Öc saraldı, acığından sozardı,
Buynuz, quyruq çıxararaq bozardı,
Acığından yandı getdi, qızardı,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Turq yol getdi, çatdı çox-çox haraya,
Ortaq oldu neçə-neçə olaya,

Buzboğazdan yortdu o tay, bu taya,
Kölgəsizlər diyarından Al çaya,
Durudaşlar diyarından Altaya,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Dedi: -Tanrım, hər yer birdir, bir boya,
Hər yer qumdur, dəniz, çaydır, sərt qaya,
Tanrı adı ver Arığa, Qızaya,
Onlar ölməz od aparıb o taya,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Dedi, Tanrım, Tanrı işi ağırdır,
Yarı Tanrı Tanrılığa cığırdır,
Harda yaxşı çoxdur, orda uğurdur,
Pis yerlərdə gözlər çuxur-çuxurdur,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Mənə güc ver, gəlim sənlə görüşüm,
Alpis ilə yaxşı-yaxşı döyüşüm,
Ölüm-dirim vuruşuna girişim,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.
Dedi Tanrım:- Altyer azıb, ərləşdir,
Yaxşı pisi, acı, toxu birləşdir,
Hər bir yeri öz yerinə yerləşdir,
Hər bir şeyi pis görəni çerləşdir,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Dedi Tanrım:- Çox elat var, ölkə var,
Dolanışın yarısıdır Mindiyar,
Bu ölkədə nə istəsən bollu var,
Quraqlığı bu ölkədən, çək çıxar,
Tox yaşasın gözü yaşlı olanlar,
Çox yaşasın yaşdan sevgi alanlar,
Üz iç üzü açıq-aydın göstərir.

Quruş söyləncі

Tunq Ər Alpan dedi dünən baş evdə,
“Quruş al ver saxlancıdır satalda.
Öz adına qızıl quruş vurdurdu,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Qızıl quruş, gümüş quruş, tunc quruş,
Quruş ilə güc artırır quruluş,
Artdı Minel Mindiyarda güc, duruş,

Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Çinə satdı qarayağı quruşla,
İpək aldı durudaşla, göydaşla,
Artdı ölkə sıçrayışla, uçuşla,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Xurma, gəmi, dəri, at, yem, tunc yaraq,
Dörd təkərli, iri qayıq, qazalaq,
Getdi, gəldi beş təkərli çaparaq,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Quruş üstə Tunqun qolu, yazısı,
Ölkələrə açıq oldu qapısı,
Axdı bura yaranmışın yarısı,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.
Çinel, Hindel Misirellə, Balasqel,
Qoydu burda ayaq yeri yer bə yer,
Artdı al ver qonşuluqda il bu il,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Qız aldılar, qız verdilər ölkələr,
Şahlıq oldu, diyar oldu bölgələr,
Gözdən itdi, ötdü qara kölgələr,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Çinellilər ayaq açdı Minelə,
Yaxınlaşdı çox el-elə, dil-dilə,
İnam artdı yatım oldu il-ilə,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Turq Ər Alpan ölkələri dolaşdı,
Hər bir elə öz eli tək yanaşdı,
Təkcə Daryaş küsdü, onla tutaşdı,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Onlar bir də vuruşdular ad üstə,
Güləşdilər, boğuşdular at üstdə,
Çəkişdilər otlaq üstə, ot üstə,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Döyüş vuruş gəlib çıxdı arana,
Haray – həşir, səs yayıldı hər yana,
Çevrildilər gözü qanlı qaplana,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Daryaş dedi:- Bizə qızıl quruş ver,
Torpağı ölç, elə qarış-qarış ver,
Quraqlıqdır, göydən bizə yağış ver,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Bizə diyar adı verdin, nə olsun,
İndi ona ölkə adı qoyulsun,
Pars ölkəsi ölkə-ölkə yayılsın,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.
Tunq Ər Alpan dedi:- kütsən, yazıqsan,
Baş olsan da öz içində qırıqsan,
Yekə başsan, elə, yurda soyuqsan,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Cingildədi, gumbuldadı yaraqlar,
Endi qılınc, toppuz, batdı tutaqlar,
Qızdı gözlər, batdı dibdən qulaqlar,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Bir ay çəkdi vuruşmalar, çəkişlər,
Gəlib çatdı Pars diyara döyüşlər,
Al-qan oldu biçənəklər, örüşlər,
Mələr qaldı quzu, dayça, çəpişlər,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Sonra düşüb güləşdilər döş-döşə,
Döndü güləş kobudluğa, söyüşə,
Yer qalmadı sonra çəkiş – bərkişə,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Baş başılar çəkildilər qırağa,
İki toplum əl atdılar yarağa,
Döndü torpaq qan qoxulu batlağa,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Tunq Ər Alpan yaralıydı başından,
Daryaşınsa qılınc yeri qaşında,
Ağlayırdı qıztək doxsan yaşında,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.

Çoxu öldü, çoxu qaldı yaralı,
Yaralının düşüncəsi qaralır,
O, tanrıdan, eldən incik, aralı,
Qansızlıqdan üzü, gözü saralır,

Ağrılardan bəbəkləri daralır,
Quruş al ver saxlancıdır satalda.
Tanrı, Turqu göndər bura birbaşa,
Yer eləsin barışıqa, barışa,
Tuşlamasın oxu qardaş qardaşa,
Son qoyulsun bu qırğına, savaşa,
Son qoyulsun dalda sözə, qarqışa,
Quruş al ver saxlancıdır sat alda.

XXVI QAPI. Parsdiyar söyləncі

Daryaş baş-baş geyimində oturub,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr,
Çox düşünən az danışar az gülər,
O gümüşdən hörüb tikib başevi,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Asureldən tökmə, tikmə dəf-daraq,
Balasqeldən dörd piltəli qırx çırağ,
Hindeldən də al dəmirdən qab-qacaq,
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Sallamalar qırçın-qırçın, mayallaq,
Ağ çinidən yonta qızlar, utancaq,
Alov çəkir ocaqlarda yanacaq,
Bucaqlarda parıldayan yalyaraq,
Qulluqçular boy-buxundan yapalaq,
Ağ daşdandır, yonma daşdan hər dayaq,
Al ipəkdən oturacaq, yatacaq,
Suvaq daşlar, daş döşəmə ağappağ
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.

Daryaş sanki gözü yaşlı, lılıqlı,
Üç ay, beş ay gəzir başı sarıqlı,
Qaldı yenə Mindiyardan yanıqlı,
Tunqa qancil, Alpisinə qılıqlı.
El deyib ki, daldan gələn bərk gələr.
Çox düşünən az danışar az gülər.
Asurelin içi, çölü qarışıb,
Qıtlıq çəkib Hindel, üzü qırışıb,
«Gərək indi yenisilə tapışım,
Gedim gərək Misireldən yapışım,